

A SPANYOL NAGYSÁG TITKA.

Somerset Maugham : Don Fernando.

Irta : Boldizsár Iván.

Ha egy könyv műfaját az ember nem tudja az első oldal elolvasása után megállapítani, biztos, hogy a könyv nem átlagírás. Vagy sokkal rosszabb vagy sokkal jobb. A sokat olvasó ember szomorú tapasztalata, hogy gyakrabban rossz, mint jó. Könnyen érthető : nagyon kevés az olyan író, akinek erje és feszültsége szétveti a meglévő kereteket, a legtöbben bele sem találnak.

Somerset Maugham legújabb könyvének nem az első, de a századik oldala után sem tudja az ember, milyen műfajt olvas. Nem egy részletében félok, hogy a Don Fernando az említett két eset helyett az a furcsa harmadik, mikor egy író, akinek meglenne a képessége a keretek szétfeszítéséhez, inkább szépen megkerüli őket. Ez a gondolat ugyan végigkísért a könyvön, azonban egyre halkabb lesz és ahogy csitul, az ember mindig többször kérdi magától, vajjon nem új műfajról van-e csakugyan szó? Somerset Maugham maga is érezhette ezt a műfajproblémát, hiszen az írónyi író újraél és újraalkot minden régi műfajt, ha mondanivalóját abba töri bele ; Maugham szükségesnek is látta, hogy már az első oldal előtt, a címlapra felírja a «cave canem»-et : a főcím alá egy «vagy»-ot. «Don Fernando *vagy* Variációk néhány spanyol témára», így szól a könyv teljes címe. Ez a zenéből kölcsönzött meghatározás, ha nem is új, de találó. Csak, sajnos, éppen olyan keveset mond, mintha a Don Fernando egydül maradt volna a címlapon. Tudniillik Don Fernandonak sincs semmi köze a könyvhöz, még csak nem is szimbolikus alak. De szép spanyol név és Somerset Maugham valószínűleg nem akart egyebet, mint valamit a spanyol nyelv lejtéséből és édességéből elválaszthatatlanul összekötni a könyvvel.

Mert a könyv hőse Spanyolország, vagy talán még inkább a spanyolság. Kényes és kétes téma. Kényes, mert állandóan kísért a veszély, hogy az író nem egy országot és nem egy népet, hanem az országról és a népről való saját véleményét akarja bemutatni. És kétes, mert éppen műfaji meghatározatlansága miatt könnyen elnyeli és elvizenyősíti a legjobb írói szándékokat és a legszebb kifejezéseket. S amellet állandóan ott lebeg az író és az olvasó felett az útleírás unalmától való, nagyon jogos félelem. Mert aki egy országról ír, az önkénytelenül is azt írja le, hogyan ismerte meg ő maga, ismét önykénytelenül visszatükrözvén a megismerés időrendi, nehézkes folyamatát. Az első benyomás visszaadása pedig par excellence külsőleges és külsőséges ; s ami még ennél is sokkal nagyobb baj, az utazás közvetlen élménye csak az átélő számára szenzáció, az olvasó számára unalom.

Somerset Maughamtól mi sem áll távolabb, mint hogy végigutazzasson bennünket Spanyolországon, mégis megmutatja a tájat, a földet, az erdőket, a városokat. De nem az útleírások kínos modorában : Nézzétek, milyen gyö-

nyörű templom vagy völgy vagy hegycsúcs ez! hanem a környezetet eleven, mosolygó vagy szenvedő részesévé teszi annak az élménynek, amelyet átélt velünk, s amely nem az íróé, hanem a spanyolság nagy élményei közül való. Maugham könyvének legfőbb bája, hogy ugyanakkor, mikor teljesen betölti a teret és az időt a spanyol aranykor nagyjaival, mikor úgy mutatja be a városokat, ahogy Loyolai Szent Ignác, Calderon vagy Lope de Vega számára éltek és jelentettek valamit, megmondja azt is, hol lehet a legédesebb bort, a legízletesebben sültöt halat vagy a legfurcsább templomot látni. Úgy vezet be Pampeluna városába, ahogyan Szent Ignác vonult be katonáinak élén, mikor még nem volt szent, de ugyanakkor megmondja, hogy melyik téren fog az új spanyol köztársaság első elnökének a szobra állni.

Maugham annyiszor és annyit utazott Spanyolországban vonaton, szekéren és öszvérháton, hogy végül is elérkezett a titkos, igazán igaz Spanyolországba: a tizenhatodik századi aranykorba. Ha a könyvben egyáltalán utazásról lehet szó, akkor kettőről kell beszélnünk és ez a két utazás több, mint a sokat emlegetett és méltatlanul elhasznált «térbeli» és «időbeli» utazás. Igen, az egyik a térben folyik le, a mai Spanyolország testén és a másikat csak időbelinek nevezhetjük, mert visszanyúlunk négy évszázadnyira. Maugham tudja, hogy népet, országot két réteg határoz meg: a legelső, a szűkebb értelemben mondott nép, amelyben fajtájának erői ösztönösen mutatkoznak meg, s a legelső, a «fenségek és északfokok», akikben egyszemélyben teljeseedik ki és válik tudatossá a spanyol, vagy a magyar, vagy a kínai lélek és jellem. Ezért jobb híjján térbelinek nevezett utazásban Maugham a mai spanyol népet, az egyszerű embereket, az utca, a falu, a tengerpart spanyoljait mutatja meg, a másik utazásban pedig a tündöklő spanyol klasszikusokat: írókat, festőket, szenteket. Maugham írásmódja ott válik művészié, ahol ezt a két élményt annyira egybe tudja olvasztani, hogy az olvasó nem, csak az elemző veszi észre.

Mire az ember a könyv utolsó oldalára ér, egyre erősebben és egyre tisztábban érzi, amit Maugham az utolsó oldal utolsó bekezdésében ki is mond: hogy könyvének hőse az ember, mert Spanyolország hőse az ember.

Éljünk Maugham módszerével, aki szerénytelennek tartja valamilyen íróról úgy írni, hogy ne idézzen tőle szószerint és könyvében valamennyi nagy spanyol klasszikust megszólaltatja. Igaza van: az írot, akit a bíráló ismertet, csupán úgy lehet a közönséghez közelhozni, ha csak másodpercekre is, de megteremtjük azt a közvetlen, élő árammal keringő kontaktust, amit az író nyelvének, mondatfűzéseinek, stílusának olvasása hoz létre.

«Ha nem tévedek — írja — a spanyol nagyság titka ez: Spanyolországban az ember az, ami másutt a vers, a kép, vagy az épület. A spanyol filozófia sem más, mint nagy embereinek élete. Az Arany Kor spanyoljai éltek és éreztek és cselekedtek, de nem gondolkodtak. Az élet volt az, amit kerestek és megtaláltak, az élet a maga lázadozásában, izzásában és változatosságában. A szenvedély volt az a mag, amelyből kinőttek és a szenvedély volt a virág, amelyet kihajtottak. Nagyságuk nem az ecset és nem a toll, hanem a jellem nagysága volt. Ebben, azt hiszem, nem multa felül őket senki, csak a régi rómaiak voltak hozzájuk hasonlók. Nem a művészetekben tűntek ki, hanem abban, ami nagyobb, mint a művészet: embereikben.»

Vikivaki vagy az arany lajtorja. *Gunnar Gunnarson regénye.* Vannak írók, akiket a mi fordítóink következetesen mellőznek néha náluk sokkal jelentéktelenebbekkel szemben. Egy időben Európaszerte, sőt nálunk is divatja volt az északi irodalmaknak. Ibsen, majd Strindberg nagy egyénisége terelte rájuk a figyelmet s most ugyanezt a szerepet tölti be Sigrid Undset. Ma már sokkal könnyebb számunkra a skandináv irodalom megközelítése, ami kezdetben majdnem kizárólag a német és francia fordítások közvetítésével történt. Ma már jó fordítóink vannak, akik eredetiből dolgoznak. És nem is lehet panaszkodni, a legnagyobbak csakugyan mind eljutottak hozzánk. Leffler Béla Knernél kiadott skandináv sorozata nagyon sok hiányt pótol az északi irodalmaknak legalább egy-egy ízelítőn át való megismerésében. Mégis bizonyos szeszéllyel történik a kiválogatás. Sokszor egészen másod- és harmadrendű írók egész ciklussal vannak képviselve fordításaink közt, míg sokkal jobbaknak, egész meglepő tehetségeknek egyetlen műve sem jut el hozzánk. Akik idegen nyelveken nem olvasnak, még névről sem ismerik őket. Frank Hellert például, aki félig-meddig a szórakoztató irodalom területére tartozik s aki csak humora révén súrolja az igazi irodalmat, egy időben nyakra-főre fordították, de a modern svéd irodalom legnagyobb elbeszélőjét, a költői erejű Sigfrid Siwertzet még eddig senkinek sem jutott eszébe lefordítani. Éppen úgy teljesen ismeretlen nálunk Pär Lagerkvist megragadó expresszionizmusa. Herman Bang gyöngé epigonjának Laurids Brunnak exotikus színromantikával átmázolt szentimentális történeteit népszerű kiadások terjesztették. De Andersen Nexő hatalmas lélekzetű realizmusa vagy Henrik Pontoppidau robusztus költészete nem tudott ma-

gának utat törni hozzánk. Undset mellett Olaf Duun is megérdemelné, hogy egy kis figyelmet szenteljünk neki. Legismeretlenebb azonban nálunk az izlandi irodalom. Csak nem rég hívtam fel a figyelmet a Napkeletben Gúdmundur Kanbanra, akinek Skalholti szüze az új világirodalom egyik monumentális remeke. Kamban azonban valamivel újabb név, mint Gunnar Gunnarson, aki nemcsak szűkebb hazájában és Dániában ünnepelt író, hanem nagy regényeknek egész sorával állandó eseménye a német könyvpiacnak, sőt újabban franciára, angolra és olaszra is fordítják regényeit.

Gunnarson most az ötven felé jár. Izland legnagyobb élő elbeszélője. Vérbeli romantikus. A régi Izland nagy hagyományaiból táplálkozik. Történeteit, amelyek, ha mai környezetben játszódnak is, rendszeren a multba nyúlnak vissza gyökereikkel, az ősi izlandi szágák kicsattanó, erőteljes stílusában írja. Közvetlen szemléletessége, a stílusnak a történettel való szinte szerves egybeolvadása a rokon északi irodalmakból leginkább Selma Lagerlöfre emlékeztet. Szereti a rendkívülit, a tárgyával is meghökentőt. Az északi szága költészet két jellegzetes vonását, az emberfeletti hősiség kultuszát s a borzongatónak és kísértetiesnek mágiikus varázsát is átplántálta a szágák stílusával együtt műveibe.

De még Gunnarson nem minden napi művei közt is egészen különös helyet foglal el legújabb regénye. A kísérteties és a borzongató itt már olykor egészen a groteszkbe csap. Nem is tudok hozzáfoghatót a mai világirodalomban, csak Jean Cassou Souvenirs de la Terre-jét, amelyben két, bűnös szerelme miatt elkárhozott lélek a pokol gyötrelmei között idézi töredékes, vergődő gyónásban rontó, de még a förtelmes kínok közt is édes, földi emlékeit. Gunnarson regé-

nyéhez poei borzalmú elgondolás adja az alapot, míg a részletekben valami keserű, szinte végzetes humor bizarrságai kúszálják a szálakat. Az egész regény, ha ugyan annak lehet nevezni, elejétől végig a legfékevesztettebb képzelet csapongása, amelynek a szerző az előadás aprólékos és hideg realizmusával próbál hitelességet kölcsönözni. Az elbeszélésben, amelyet az író keretbe foglalva és itt-ott megjegyzéseivel megszakítva, mint elköltözött barátjának utolsó feljegyzéseit közöl, a testben való feltámadás s az utolsó ítélet keresztény felfogása keveredik az északi népköltészet és mondavilág őspogány elemeivel s közben a kettőnek szerves összedolgozásából nő ki egy az egész világirodalomban páratlanul álló, monumentális groteszkségű modern haláltánc, a középkori danse macabre őszerejű költészetével vetekedő félelmes szépsége.

Jake Sonarson egy sokat próbált gazdag különc magánosan él Izland legelhagyatottabb sziklarenetegében. Itt építettett magának modern, kubista stílusú kastélyt, felszerelve a modern kényelmi technika minden vívmányával, a vad sziklafalakon alázuhogó hőforrás melegével és turbinák igájába zabolázott erőivel fűtve és világítva. Itt él mint magános remete ezen a vad szirtfokon. A külvilággal csak a telefon és a rádió kapcsolja össze. Autója és repülőgépe is van. Ezek teszik lehetővé, hogy olykor maga is felkeresse az élők világát. Különben teljesen elzárkózik az élőkől, halálba vágyó töprengések közt, úgyszólván teljesen halott felesége, Ann, bálványozott emlékének él.

Csak a legritkábban keresi fel az élöket, egyszer aztán felkeresik őt a holtak. Nem is tudja, hogy modern kockapalotája ősrégi temető közepén épült, ahol egy középkori telepnek, Fokstadhofnak lakói alusszák örök

álmukat. Azaz hát nem örök ez az álom, mert egy szilveszter újesztendőbe forduló éjjelén az északi fény babonás lobogásában, mikor a kastély lámpái valósággal túlvilági fényözönt lövelnek szét az éjszakába a rádió újívi meglepetésének szánt harsona bömbölésére egyszerre csak megelevenednek a régi temető halottai. A külsőségek azt a hitet kelthették bennük, hogy az utolsó ítélet fénye és harsonái bolygatták meg síri békéjüket, vagy helyesebben Sonarson felzaklatott képzelete adja ezt a magyarázatot a különös látomásnak. A feltámadó halottakban alapszintű nincs semmi kísértetes. Nem hozzák magukkal a sírvermek nyüves oszlásának középkori borzalmaikat. A sírok lakói régi testi valóságukban lépnek a színre. És mégis van az egész jelenésben valami hátborzongató. Az egyik feltámadó egy fej nélküli törzs, a másik félelmes, viharvert, aranszőrényű, rezesarcú levágott fő, törzs nélkül. Mind a kettő él és ennek az életnek döbbenetes realitású leírása valóban a legnekrofílabb poei iszonyat határára jár.

Megéledők csakugyan azt hihetik, hogy az utolsó ítélet órája ütött, mert sorra számot adnak földi pályájukról. Régi sorsoknak egész miniatűr regényei bontakoznak itt ki s a tanulságuk végtelen ismétlődésben is ugyanaz: az esendő földi sors rögzös nyugtalansága. Mikor aztán büntüdatuk terhét lerázták magukról a lelkek, furcsa újévi lakoma kezdődik. Mintha Don Juan dermesztő kővendége megsokszorozva és a legváltozatosabb lárvákban és jelmezekben látogatta volna meg a sárral elmátkázott lelket. És ennek az újévi tornak végső kicsengése aztán az a haláltánc, amelytől a regény érthetetlen furcsaságú Vikivaki címet kapta. A vikivaki ősírlandi pogány körtánc, amelyet rögtönzött

verseknek egyre fokozódó szilaj ütemére lejtettek. A rögtönzött vers egy refrainszerűen visszatérő strofával kezdődik. Ezt adják meg mint motívumot. Ehhez rögtönzik a verseket, mégpedig úgy, hogy a refrainnek minden egyes szava sorra rimel mint utolsó szó a spirálisan egymásba láncolódo versszakokba, míg végül az egész újra megismétlődik. Közben szójátékok, belső rímek, asszonánkok és alliterációk teszik csillogó, füledt gazdagságúvá ezt a patogó ütemű, népi erejű és zamatú költszetet, amelynek néhány ragyogó próbáját találjuk a regény haláltánc részében.

A holtaknak ez a hipermodern diszletek közt lejtett ógermán tánc tulajdonképpen csúcspontja az egész makabreszk szimfoniának. Azután meg késő őszig együtt él Folkstadhof új ura különös vendégeivel. Közben kiderül, hogy a levágott rőt fej, Grettirnek, a leghíresebb izlandi szága bikaerejű, szörnypusztító wiking hősenek a feje, amely sehogysem tud belenyugodni a hősiségnek és bátorságnak mai fogalmába, a testi erőnek az üres és haszontalan sportokban való érvényesülésébe. Általában nincs kibékülve a modern ifjúsággal, amelyről repülőgépen tett rövid utazása alatt szerez benyomásokat.

De örökké a halottak sem maradhatnak Fokstadhofban. Amilyen titokzatosan jelentek meg, éppen olyan rejtelmesen tűnnek el. Él köztük valami homályos legenda az arany égi lajtorjáról és Sonarson kísérletképpen megépíti és felállítja ezt az aranylétrát. És íme vendégei csakugyan elindulnak a magasba a létra arany fokain, amelyek egyre távolodnak, és végül a sírlakók egész seregével az égi magasságok már beláthatatlan messzeségében vesznek el. És a halottak eltűnésével megszakad a kapcsolat Sonarson és az élet közt is. Eddig ez a síri vízió tartotta benne a lelket. Az utolsó halott

vendég eltűnésével ő is megsemmisülten omlik össze. Holtan találják apokaliptikus rejtelmű feljegyzései fölött íróasztalánál.

A fantázia egy riadt szépségű akkorddal halálos némaságba ful. Mi benne a valóság és mi a kísértet látomás? Bár a szerző itt-ott felbukkanó tárgyi bizonyítékokkal próbálja sejtetni a szellemjárás pozitív alapjait, az egész mégis egy halálba készülő végső bomlottságának grandiózus sejtelemvíziója. De ez annyira át van hatva az előadás valóságosságával, hogy a papíron mindenestre élővé varázsolja a holtakat s olyan szárnyaló és hatalmas képzelet gazdagsággal vetíti elénk az irrealizmusnak sejtelmes árnyvilágát, aminőre csak a középkori költészetben találunk példát. K. M.

Elisabeth Kyle: The Begonia Bed (London, Constable). A begóniaágy tulajdonképpen szimbólum ebben a regényben és jelenti egyben azt a Tudor-stílusban megépített hatalmas vidéki kastélyt is, amely mögötte mered elő a fák sűrű koronája közül. Jelenti a sok emléket, amely ezekhez a virágokhoz, ezekhez a szobákhoz fűződik, arcokat, alakokat, jeleneteket, amelyek ott szunnyadnak, majd egyszeriben éles fájdalommal öntudatra kelnek egy egészen különös, passzív és elfásult asszony lelkében. Az egész történet, az egész könyv egy pillanat hangulata csupán, amikor régi kastély új urai közlik vendégükkel, a ház volt úrnőjével, hogy elszeregetnék hordatni a begónia-ágyat, amely a kastély előtt éktelenkedik. Ann Fielding hallja ezt, majd halkan rámondja, hogy: igen, nagyon helyes — és közben, e másodpercek alatt lepereg szeme előtt a begóniaágy multja, eszébe jut a könyv meseje.

Meglátszik az egész művön, hogy úgynevezett első regény. Agnes Dun-

lop, az Elisabeth Kyle álnév alatt szereplő fiatal angol írónő, mint novellista kezdte irodalmi pályáját. A «short story» volt igazi területe, ahol figyelemreméltót alkotott. A multat itt sem tudja, első regényében megtagadni, mert e kötete sem nagyon egyéb, mint hosszabbra nyúlt «short story».

A történet nagyon egyszerű. Keret gyanánt pontos időmeghatározás szolgál, amennyiben az első rész főcíme: 1933, a második: 1919, a közbelső, összefoglaló fejezetek élen 1903—1904 áll, majd rövid pár oldal következik 1888-ból, és végül a visszatérés 1934-re. Három különös egyéniség élete játszódik itt le. Az egyik az anya, Lady Olivia Fielding, ez a könnyelmű, önző, világias asszony szeretőivel és barátaival, egyre kevesebb pénzével. A másik Ann, a leánya, ez a főszereplő, aki talán a legelmosódottabb karakter, hiszen annyira passzív, annyira elvont, hogy az már alig elhithető. És végül barátnője, Fancy, aki a kleptomániának különös fajtát gyakorolja. Erkölcsi értékektől, szépségektől és eredményektől akar mindenkit megfosztani. Igyekszik a nevelőnő szeretetét barátnőjéről maga felé vonzani, majd ugyanígy hódítja el Ann szerelmét, ugyanígy vásároltatja meg férjével a Tudor-kastélyt, ahol azelőtt csak vendég gyanánt tartózkodott. Mert mindig azt akarja, főleg érzelemben, multban és emlékekben, ami a másé.

Még e három női főszereplő közötti ellentétek sem tudják megakadályozni, hogy az alakok ne mosódjanak el valami ködszerű bizonytalanságban. Mindvégig inkább szimbolumnak tekintjük őket, mintsem húsból-vérből való élőlényeknek. Kétszeresen áll ez a környezet rajzára is. Ez talán a regény legnagyobb hiánya. A mese szabadon csapong korban és térben, a viktoriánus és edwardi

Anglia atmoszférájában, Brüsszelben, Lipót király Belgiumában: de korrajzot, igazi, kissé mélyebb és étellel telítettebb levegőt sehol sem kapunk. Ez még csak kidomborítja a regénynek amúgy is feltűnő személytelenségét és vértelen elvontságát.

Egy mégis sikerült az írónőnek. Megkapó bensőséggel tudja éreztetni Ann Fielding szomorúságát, amikor az látja, hogy pusztul a szeme előtt a lassan-lassan kiháló társadalom, amelybe nem is különösképpen szeretett anyja is tartozik s hogy ezek a csapongó, erkölcstelen, felelősségérzet nélküli emberek mégis mennyivel boldogabbak az utánuk következő generációnál, csak azért, mert egy pontosan körülhatárolt kornak gyermekei, akik tudják, hova tartoznak, miben éltek és hogyan kell ettől a világtól búcsút venni. Akik utánuk következnek, azok felemás, lelükben meg-hasadt lények, még nem jelentik egészen az új világot, hiszen az még messze van 1919-ben, az még csak a harmincas évek körül termeli majd ki a maga százszázalékosan egyéni nemzedékét: de már a multhoz sem tartoznak, mert új, más ideálok után sóvárognak, idegenkedve a viktoriánusok könnyűvérű felelőtlenségétől.

N. M.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Az amerikai néger irodalom. A színes népek irodalmi divatja nem mai keletű. Eleinte csak mint exotikus tárgyak szerepeltek, a századforduló mohó (főleg francia) impresszionizmusa rájuk is kivetette hálóját, később a primitív élet dicséretét zengték rajtuk, részint a velük politikailag összetartozó európai népek írói, pl. az angolok, részint azok, melyeknek eredeti népi kultúrájuk nincs és irodalmi érdeklődésüket az egyszerű primitívség iránt a politikailag igen, de társadalmilag még be nem foga-

dott színes népek megismerésére terelte. (Amerika.)

A néger, mint irodalmi tárgy először a *Tamás Bátya kunyhójá*-ban jelenik meg. De még sok időnek kell eltelnie, amíg a komikus szerepet betöltő vígjátéki és burleszk néger figurából komoly emberi anyag lesz. A szemlélet-változást és a megbecsülést maguk a néger írók vívják ki. A néger költők sorát egy költő nyitja meg, aki megvásárlója, egy bostoni szabó nevét veszi fel és már 14 éves korában elárulja rendkívüli értelmét és költészetével hamarosan meghódítja környezetét. Költészete még jórészt az angol költők hatása alatt áll. Jelentősége csak inkább társadalmi: felhívja a figyelmet társai elnyomtatására és bátorságot kelt a fajtábeliekben, hogy ők is tollat fogjanak. Á. Whitman már eposzt ír, melyben a harag és megalázkodás változó hangján veti szemére a fehérek társadalmának kietlen sorsukat. A legnagyobb néger lírikus Paul Lawrence Dunbar volt. Bár ő is Keatsen és Shelley-en nőtt fel, csakhamar visszaérkezett a néger népköltészethez és főműve néger dialektusban megírt versei, melyek az *eredeti* néger muzsikával kísérve, óriási hatást váltottak ki, amerre csak eljutottak. Szerzőjük híres lett, városról-városra járt, verseit zsúfolt termek előtt szavalta. A nagyközönség csak az ő fellépése óta tud néger költészetéről, mely a gyengéd szentimentalizmus, a hamvas egyszerűség és a lehetfinom hangulatok keveréke. Dunbar, a néger Verlain, miután rövid ideig élvezte a fehérek szeretetét és feleségében igaz ösztönzőre talált, régi tudóbajába esett vissza, felesége elhagyta s ő a hegyek közül, ahová orvosai küldték, közvetlen halála előtt visszahagyta anyjához, a néger faluba és utoljára itt lobogott fel költészete, mely máig is néger arspoetika.

1912-ben új irodalmi megjelentetés

tartotta izgalomban az amerikai irodalmi közvéleményt, egy névtelen író könyve: *The autobiography of a coloured man*, mely egy félvér néger története, ki nemcsak Amerikát, hanem mint zongorista egy gazdag amerikai támogatásával, egész Európát megismeri, de egy brutális négerverés látása rettenetes félelmet kelt benne, szégyelni kezdi faját és még jobban menekül a fehér társadalomba, ami sikerül is neki és csakhamar beleszeret egy fehér asszonyba, de akkor felcsuklik benne a kérdés: Vajjon szerethetik-e őt faja megtagadásáért? Tépelődsét és őszinte valloását az asszony finomsága oldja meg és szeretete megnyugvássá változtatja. A hosszas kutatásra megkerült szerzőt James Weldon-ban az Egyesült-Államok venezuelai követében ismerték fel, aki később a négerek jogaiért és társadalmi elismeretükért harcoló Liga elnöke lett, s neki köszönhető, hogy a néger-gyilkosságok száma működése óta rohamosan csökkent. A társadalmi előrehaladástól mind jobban öntudatos néger irodalom most már bátran és erőteljesen képviseli főlemeltetése eszméjét, főleg irodalmán keresztül, mert világosan látja, hogy a közvélemény előítéleteit ez úton lehet legeredményesebben megtörni. Irodalmi újjászületésük óta (1927.) ahogy kritikuskuk, Alain Locke állítja, mind szélesebb hullámban foglalják el az őket megillető helyet az amerikai irodalomban s egy-egy nagyszabású néger regény valósággal eseményszámba megy. A részvét és társadalmi igazságszolgáltatás útját fehér társaik is nagyban elősegítik, akik sokszor néger témáikon keresztül fejezik ki éles bírálatukat saját társadalmukról. O'Neill pl. az Emperor Jones című tragédiájában egy megalázott néger életét mutatja be. Sherwood Anderson a *Dark Laughter*-ben a négerek romlatlan érzékiségét, játé-

kos és humorizáló primitívsgét állítja szembe a fehérek gyötrődő és szétzilált lelkeségével. *Carl Van Vechten* a Néger Paradicsomban New-York néger negyedét egy folklorista szenvedélyével teregeti ki és a helyszínen igazolja a négerekre nézve nagyon is kedvezőtlen véleményét a feketékéről. — Érdekes, hogy egy európai író is, *Luigi Chiarelli* az «Arc és Álarc» híres szerzője, új szatirikus drámáját is hasonló tárgykörekből vette. A «*Carne Bianca*»-ban a fehér ember «álarca» már nem is a képmutatás, hanem maga «a fehér hús», mellyel igazi lényét elleplezi. (*La Revue Hebdomadaire* 1935. 25. sz. és *Italia che scrive*, jun.)

A francia Új Rend. Franciaországot gyakran vádolják azzal, hogy korunk vezető politikai eszméinek kialakításában «elmaradt». De vajjon ez az «okos elkésés», nem ez lesz-e majd szerencséje? Ma Franciaország a legérdekesebb kísérletezések földje. Persze a legfőbb indító ok itt is a világkrízis, mely a legjellegzetesebbnek képzelt polgári mintaállamot is az új államformák valamelyike felé kényszeríthetné, ha a hagyomány meg nem bírkozna velük és a hosszú elvi harc meg nem óvná a hirtelen lépéstől. A legújabb intellektuális alakulatok között az *Ordre Nouveau*. A legérdekesebb, melynek meg alapítója a java férfikorában meghalt, *A. Dandieu*. Sok rokonságot mutat az *Esprit*-vel, — mely elvi alapon — először próbálkozott a Harmadik Oldal lehetőségével. Egyformán azon vannak, hogy megakadályozzák a totális államforma kialakulását, melyben az egyén statisztikai adat lehetne csak, egyszerű eszköztárgy az állam kezében. Az Új Rend főkövetelménye az emberi személyiség tiszteletének visz-

szállítása és az egyén jogaira mindjobban ránehezedő államhatalom fokozatos visszaszorítása olyan munkák elvégzésére, melyekre csak ő egyedül képes. A 4—5 éves tervek épp úgy nem érdeklik, mint előzményük, a századvég kapitalista szabadversenye. Filozófiailag szólván: küzd a XVIII. század elvont racionalista gondolkodása ellen, mely a múlt század gépuralmát megteremtette. Persze kérdés, meglehet-e állítani a folyamatot, fel lehet-e venni a küzdelmet az utóbbi évtizedek politikai jelszavai által megmozdított és forradalomra kész tömegekkel és a műhelyek s tőkék összpontosított hatalmával az egyén érdekében, amely csak már egy-egy osztály sejtjében húzódnak meg szabadságával. — A gazdasági rendben két működési területet kíván: egyiket az elsődleges szükségletek előállítására, és egy másikat az egyéni kezdeményezés szabadságának. Kötelezővé tenne a közös munka elvégzésére egy meghatározott idejű polgári szolgálatot, egy független testületi szervezeten belül és így akadályozná meg, hogy az elszegényedett tömegek az állam gondozásába kerüljenek. (Ezt a tervet ezen a nyáron tíz magánvállalkozásban keresztül is vitték.) Nemzetközi viszonylatban egy közös gazdasági együttműködés tervén dolgozik. — Világos, hogy még csak az elvi eligazodás útját járják, a réalpolitikai szempontok szinte teljes mellőzésével. *Robert Aron*, aki az alapítótagok sorában (heten voltak), a névadó *Dandieu* után következett, erre vonatkozólag azt mondja: Célunk nem az, hogy azonnali megoldást találjunk, hanem, hogy a szükségset előkészítsük és siettessük. (*Jean Grenier N. R. F. aug.*)

f. f.

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.
A szerkesztésért és kiadásért felelős: TORMAY CECILE.
Helyettes szerkesztő: KÁLLAY MIKLÓS.

Stephaneum nyomda r. t. — A nyomdáért felelős: IFJ. KOHL FERENC.